

Michl, Josef B.

Bjørnson a Slováci : (k 125. výročí básníkovu narození)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1957, vol. 6, iss. D4, pp. [80]-93

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108558>

Access Date: 02. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JOSEF B. MICHL

BJØRNSON A SLOVÁCI¹

(K 125. výročí básnikova narození.)

Druhá polovina 19. století přináší bohatý rozvoj norské literatury, jejími hlavními pilíři jsou „velcí čtyři“ — Ibsen, Bjørnson, Kielland a Lie. Z nich Bjørnstjerne Bjørnson je nejtypičtějším představitelem norského národa, jeho touhy po svobodě a jeho boje za nezávislost. Je přímo zosobněním svého národa; „vyslovíme-li jeho jméno, je to jako bychom vztyčili norskou vlajku“.^{2a}

Bjørnson nenachází vždy souhlas ve své zemi, naráží na konservativní vrstvy, prožívá kruté chvíle těžkých osobních útoků a neúspěchů, ale nevzdává se. Ibsen odchází pro nepochopitelnost v rodné zemi na dlouhou dobu do ciziny a vyjadřuje se jen hlubokými myšlenkami a kritickými šlehy svých dramát. I Bjørnson odchází na čas do ciziny, aby tam literárně tvořil nebo načerpal nových sil, ale nekapituluje před potížemi a protivníky doma v Norsku. Naopak. Když v roce 1880 přináší noviny zprávu, že se Bjørnson usadí v Mnichově, aby se vyhnul věčným rozporům ve své vlasti, píše spisovatel v soukromém dopise:^{2b} „Chci v Norsku žít, v Norsku se bít a být bit, v Norsku zpívat a zemřít — na to se můžete spolehnout!“

Bjørnstjerne Bjørnson se narodil 8. prosince 1832. Poměrně brzy se stal známým spisovatelem, hlavně zásluhou *selských povídek* — stylisticky nového druhu, kterým autor obohatil literaturu a získal čtenáře doma i za hranicemi. První rozsáhlejší taková povídka, *Synnøve Solbakken*, zahajuje roku 1857 literární proslulost svého tvůrce. Brzy následují i další úspěšné povídky z této oblasti (Arne, Veselý hoch, později Rybářské děvče). Povídky střídá pak Bjørnson s dramaty, v nichž se snaží — s proměnlivým štěstím — vystihnout bouřlivou, ale slavnou historii víkingských předků (Mezi bitvami, Kulhavá Hulda, Sigurd Slembe, Král Sverre), ale i problémy své současnosti (Bankrot, Redaktor, Rukavička, Nad sílu I, Nad sílu II, Novomanželé, Pavl Lange a Tora Parsbergová). Později Bjørnson úsměvně obhlíží svět a veseloherní formou se smířlivě vrací k některým svým dřívějším dramatickým problémům (Zeměpis a láska, Když nová réva kvete). V románech řeší problémy mravní, pedagogické i sociální (Mary, Magnhild, Vlajky nad městem a přístavem), stejně jako v pozdějších povídkách (Absolonovy vlasy, Prach, Matčiny ruce). V básních vyjadřuje Bjørnson lásku ke své zemi. Norská příroda, tak mnohotvárná — od zelených luk pod sráznými skalami při fjordech až po věčný sníh a ledovce na horských hřebenech — to vše je důležitým činitelem v Bjørnsonově lidském i uměleckém vývoji a hraje často rozhodující roli v životě jeho postav. Z podivuhodných krás domova pramení řada básní, které se staly majetkem všeho lidu (Tam leží země; Za vysokými horami; Norsko, Norsko...), i pozdější norská národní hymna *Ano, milujeme tuto zemi*... V oratoriu *Mír* vyjadřuje Bjørnson básnický podstatu svého dlouholetého snažení v mírovém hnutí.

Tvorba básnická, prozaická a dramatická je však jen částí Bjørnsonova stálého zápasu za svobodu jednotlivců i národních celků, za sociální spravedlnost, za štěstí lidstva. Neméně důležitou součástí autorovy činnosti jsou nesčetné články, jimiž bojuje za své ideály, projevy, které pronáší na politickém kolbišti doma i na mírových mezinárodních kongresech, dopisy, jichž rozesílá na 30.000 do všech končin světa.

Uplynulá desetiletí, doba mezinárodních zmatků a tragedií, přinesla — zejména mimo Norsko — odklon od Bjørnsona na poli literárním, dramatickém i myšlenkovém. Vracíme-li se téměř padesát let po Bjørnsonově smrti k jeho literárnímu dílu i k některým jeho myšlenkám a činům, není to návrat jen formální. Při kritickém hodnocení poznáváme, že k nám tento autor často promlouvá řečí blízkou a aktuální. Trvalou

platnost má vedle hodnot literárních jeho práce pro „uražené a ponížené“, pro jednotlivce i národy, práce v mírovém hnutí, boj za sociální spravedlnost a za práva žen. Pro nás pak je zvlášť významný jeho zájem o utlačované malé národy a pomoc, kterou jim poskytoval. Hlubokou vděčnost našich národů si Bjørnson získal pro všechny časy před 50 lety, roku 1907, svým vystoupením na obranu slovenského národa.

Bjørnson je opravdovým reprezentantem malého, svobodmilovného norského národa. Touhu po svobodě dědí po vikingských a selských předcích. V boji za pravdu a spravedlnost pokračuje ve slépějších svého slavného předchůdce, básníka Henrika Wergelanda. Téměř po celý život se blíje za úplnou samostatnost svého národa — na poli kulturním, jazykovém i politickém. Neváhá užít ostrých způsobů, aby vyburcoval svoje krajany k větší aktivitě a aby přesvědčil vládnoucí kruhy Švédska, že jenom naprostá nezávislost všech severských národů povede ke spravedlivé a pevné jednotě ve Skandinávii. Konec 19. a první léta 20. století přináší větší debaty o norském konsulačním zastoupení a o „čisté vlajce“ bez znaku unie. Tehdy dochází téměř k ozbrojenému utkání mezi Švédskem a Norskem. Roku 1905 se konečně dostává Norsku vytožené svobody. Pět let před svou smrtí se třiasmdesátiletý Bjørnson, „nekorunovaný král Norska“, dožívá jednoho ze svých největších ideálů — samostatnosti národa a státu.

Jen když přihlídneme k Bjørnsonovým celoživotním zkušenostem, k jeho bohaté rozvětvené činnosti v umění, v kulturním životě, v politice, i k jeho osobním vlastnostem a jeho vztahu k problému malého národa, dojdeme ke kořenům jeho hluboce lidského pochopení pro jiné malé národy, které v 19. a 20. století trpí národním, politickým a hospodářským útlakem mocnějších států.

Již roku 1864 je Bjørnson — stejně jako Ibsen — zklamán, když ani Švédsko ani Norsko ujeje na pomoc Dánsku, které ve druhé šlesvické válce zůstává osamoceno proti válečné přesile dobytčného Pruska. Marně nabádá ke společné obraně jižních dánských hranic proti mocnému protivníkovi, jeho: víra ve spravedlnost a velkorysost politiků je silně otřesena. Od osudného roku 1864 až do posledních let svého života se neustále vrací k problému Šlesviku a upozorňuje čtenáře i posluchače na tvrdý osud dánského obyvatelstva v oblasti, okupované Němci.³ Znovu a znovu hledá cesty, jak zmírnit tragedii, na které cítí kus spoluviny za svůj národ. V 80. letech ztrácí téměř všechny dánské přátele při „signálovém tažení“, kdy Dánům doporučoval změnu ve smýšlení a smířlivější postoj vůči Němcům, kteří by se snad dali takto ve šlesvické otázce obměkčit. Sám také s německými politiky vyjednával, nakonec však došel k přesvědčení, že je nutno zapůsobit na veřejné mínění v celém Německu a vyvolat zde hnutí ve prospěch utlačovaných Dánů.⁴

Když Bjørnson získal potřebné informace a dokumenty od zástupce Dánů ve Šlesviku H. P. Hanssena,⁵ využil velmi vhodně německého obdivu pro Ibsena a jeho dílo a uveřejnil v květnu 1898 v německých, dánských a norských časopisech článek, který se stal základem pilířem jeho boje za utlačované národy — *Řeč, která měla být pronesena (v Berlíně) 20. března*.⁶ Bjørnson referuje o oslavě, která byla uspořádána v Berlíně 20. března 1898 na počest jednoho severského dramatika — jméno se tu přímo neuvádí, jde však zřejmě o Henrika Ibsena, který se narodil 20. března 1828 a v té době se tedy dožil 70 let. Bjørnson píše, že řečníci vyzvedli dramatikův význam a viděli v jeho díle projev pravého germánského ducha, že však neřekli vše, co bylo třeba říci. Jeden z řečníků by měl povstat a promluvit asi v tomto smyslu: Nejlépe oslavíme jubilaanta, jestliže sami pro sebe přijmeme jeho myšlenky a učení. Máme dvojí morálku — jednu pro svůj soukromý život, jinou pro účely veřejné. Jako lidé považujeme za hanebné dělat to, co jako politikové, novináři, důstojníci často děláme jako svou povinnost či dokonce čestný úkol. Příkladem je náš vztah k severním sousedům, z nichž básník pochází. A tu pomyslný řečník Bjørnsonovými ústy naplno vyslovuje, jaké jsou poměry ve Šlesviku, jak Němci zacházejí s Dány, kritizuje jakoby před shromážděnými utlačovateli jejich vlastní násilnické metody ve škole, v církvi, hovoří o zákazu dánských a severských písní, o omezování kulturní činnosti a svobody shromažďovací, o potlačování dánského jazyka a severské kultury v oblasti, kde žije v té době jedna dvanáctina všech Dánů.

Bjørnsonův zásadní článek vzbudil velkou pozornost a vyvolal mohutný ohlas. Bouře se opět snesla na Bjørnsonovu hlavu.

V červnu 1898 Bjørnson píše:⁷ „Nedovedeš si představit, jak zuřivě mě napadly německé listy. Nic neukazuje lépe jejich přesvědčení, že tu je na obzoru nebezpečí. A vskutku je.

Teď je pro mne důležité najít další příležitost a další místo. Jsem teď velmi zaneprázdněn, takže se nemohou dobře rozhlédnout. Znáš-li někoho, kdo mne může upozornit, tedy ho pěstav na pozorovatelnu!“ (Kursiva naše. J. M.)

Článek je úvodem k jedné z nejobětavějších a nejzáslužnějších Bjørnsonových akcí.

V Německu roznítíl příval nadávek, ale promluvil i do svědomí. V Dánsku a na celém Severu přinesl hlubokou vděčnost, v Evropě oživil naděje národů, které se dosud marně snažily shodit okovy národnostního útlaku a získat politickou nezávislost. Bylo mnoho těch, kteří uslyšeli Bjørnsonův hlas. Tento hlas jim přinášel záblesk nové, lepší budoucnosti. Finové, Poláci, Ukrajinci, Rumuni, Charváti, Italové, Češi a Slováci — všichni upírali své zraky k velkmu Ševeřanovi. Na přelomu století zalétaly jejich stesky a přání do vzdáleného Norska nebo ho vyhledávaly na cestách v cizině. Bjørnson vždy, pokud to bylo v jeho silách, ochotně pomáhal. Od roku 1898 byl znám „jako živé svědomí Evropy a obránce utlačovaných národů.“⁸

„Pozorovatele“ nemusel hledat, hlásili se sami, aby upozornili na poměry u svého národa anebo u národa, který byl blízký jejich srdci. Když se na jaře roku 1907 Bjørnson v novinách zastal Ukrajinců, objevuje se jeden z pozorovatelů, po kterých Bjørnson volal v roce 1898, také u nás. Dr. Edvard Lederer, právník z Jindřichova Hradce, informuje norského básníka v květnu 1907 obsírným dopisem o tragické situaci Slováků v Uhrách a stává se iniciátorem poslední velké a snad nejvýznamnější Bjørnsonovy akce ve prospěch malých ujařmených národů.

Nebude na škodu, když si na tomto místě připomeneme, za jakých poměrů tehdy žil slovenský národ.

Roku 1867 byla podepsána dohoda o dualismu v říši rakousko-uherské. Království Uherské nedodrželo sliby o rovnoprávnosti pro podmaněné národnosti, naopak provádělo bezohlednou maďarisaci. Slovenština, omezená od roku 1875 jen na některé soukromé obecné školy, byla dále vytlačována a známým školským zákonem ministra hraběte Alberta Apponyiho z roku 1907 byly i soukromé vydržované školy vydány maďarisaci. Tehdy maďarské pokusy o odstranění slovenštiny vyvrcholily. Ještě nějaký čas — a slovenština přestala existovat. V roce 1908 napsal Seton-Watson o Apponyiho školském zákoně v *Österreichische Rundschau*: „Nic — snad kromě force majeure — nemůže ospravedlnit tento zákon. Otevřeně a nestoudně se zaměřuje na maďarisaci nemaďarských škol.“⁹

Ledererův dopis, který podepsal také Adolf Heyduk a Karel Kálal, uveřejnil Bjørnson později se svým krátkým úvodem ve světovém tisku v Paříži, Mnichově a Římě; vynechal jenom některé malé pasáže, které vyjadřovaly obdiv a díky za jeho činnost.

Nejdůležitější části dopisu uvedeme již zde, abychom mohli sledovat Bjørnsonovu reakci, jeho rozhodování a další činnost v dramatickém vývoji událostí. Musíme si ovšem uvědomit, že obsah dopisu byl uveřejněn teprve v říjnu 1907 a že tedy nebyl obecně znám v zemi, v době Bjørnsonova utkání s hrabětem Apponyim.

Úvodní Bjørnsonovy věty zní: „Od vážených pánů v Čechách jsem dostal tento dopis o postavení Slováků v Uhrách. Já sám pojednám o věci v jiné souvislosti, prosím však, aby čtenáři nejdříve četli tento dopis, který mnou hluboce otrásl.“¹⁰

Dále je otištěn Ledererův dopis:

„Velevážený pane!

Před krátkou dobou prošla novinami Vaše vřelá výzva ve prospěch utlačených Ukrajinců v Haliči.

Všichni přátelé spravedlivé ukrajinské věci stáli vděčně na Vaší straně.

... Vaše rozhořčení se obracelo proti šovinistické klice.

V Evropě existuje ještě jiná, hroznější: uherská.

Prostíme, abyste svoje slovo pozvedl i ve spravedlivé věci našeho bratrského národa, Slováků v severních Uhrách.

Tři a půl milionu Slováků úpí již více než 60 let pod tyranii maďarských šovinistů. Nejen ve vězení, ne! Bez možnosti promluvit, tupení, zbavení všech kulturních možností a odsouzení k zániku, pokud se nechtějí stát mrvou maďarské pseudokultury.

Lež o uherském svobodném státě ještě dnes zaslepuje veřejné mínění Evropy, volání utlačovaných o pomoc doléhá jen k nám, nepronikne však do světa přes německou stěnu...“

Dále dopis líčí vnitřní poměry Uherska a jeho různých národností, volební systém, problém inteligence a renegátů.

„Profesoři? Již neexistují, neboť tři gymnasia, která si před lety Slováci zřídili z nastřádaných grošů, byla zavřena stejně jako národní museum, které s těžkými obětmi založili.

Učitelé? Ubohé, pronásledované existence, které se třesou před nízkým udavačstvím. Politická samospráva. Slováků je zničena a nutná církevní autonomie znásilněna.

... V každé obci je podle zákona z r. 1891 zřízena školka, v níž jsou násilně shromáždovány slovenské děti od 3 do 6 let, aby se učily maďarsky! Slovenské a české knihy jsou žákům odebrány a páleny. Žáci, kteří byli i doma přistiženi při čtení takových knih, kteří se dali společně fotografovat a slovensky se podepsali, byli hromadně vyloučeni. Tak se stalo v nedávných dnech. ... Když v roce 1906 žádal slovenský poslanec aspoň jedině gymnasium pro svůj národ, dostalo se mu od jiného uherského poslance odpovědi: »Pro vás provaz, žádné gymnasium!« A ministr vyučování hrabě Apponyi prohlásil ještě v lednu tohoto roku...: »Znemožním vyučování učitelům, kteří nechťejí vychovávat z mládeže dobré Maďary! Pro každého státního občana platí princip, že v této zemi je Maďar pánem.« Poslanecká sněmovna bouřlivě tleskala na souhlas.

... Rumuni, Ukrajinci, Srbové, dokonce i Němci, zejména však Slováci jsou obětmi tohoto řádění, existuje řada slovenských vládních listů, které tupí Slováka v jeho vlastním jazyce a vychvaluje mu maďarskou kulturu.

... A kdo jsou ti držitelé moci, tyrani, herci tohoto strašidelného dramatu?

Těžce zadlužená vysoká aristokracie, morálně i fysicky prohnítlá šlechta, kterou musí stát vydržovat v úřadech, aby nezašla hladem...

Avšak Evropa — s výjimkou několika znalců uherských poměrů — nic o tom všem neví, neboť inscenace uherské komedie svobody je skvělá.

Kde jde o reprezentaci kulturní práce — tam jsou maďarští hrdinové svobody při díle!

Na mezinárodních kongresech volné myšlenky, na vědeckých sjezdech se objevují, zvoní ostruhami, velkohubě a nadšeně hovoří o svobodě a bratrství. ... jsou všude, kde se dá reklamou udělat obchod.

... Neobviňujeme maďarský lid, který sám je ujařmen, předkládáme Vám svou prosbu ve jménu našeho bratrského národa. Přesvědčte se a promluve!“

Když Bjørnson dostal tento dopis, odpověděl okamžitě stručným listem (5. června) ze svého sídla Aulestadu.¹¹ Sděluje, že odjíždí do Molde odhalit Kiellandovu bustu,¹² po návratu odpoví. Chválí koncepci dopisu a uvádí, že mu záležitost, „celý ten nesnesitelný humbug“, byla známa.

Nedávno objevený Bjørnsonův dopis Dr. Bedřichu Pacákovi z 15. 12. 1902¹³ ukazuje, že již r. 1902 věděl Bjørnson o problémech ve střední Evropě: „Ihren Kampf folgen wir hier mit der grössten spannung: es geht kein tag ich nicht daran denke und nachrichten suche.“

Na Bjørnsonův dopis z 5. června Lederer ihned odpověděl:¹⁴

„Velevážený pane!

S hlubokou vděčností jsem přijal Váš vysoce vážený dopis.

Pro podrobnější informaci o dvou pánech, kteří podepsali můj dopis, poznamenávám, že Adolf Heyduk je jeden z našich nejlepších básníků starší generace, a že Karel Kálal se ve svých spisech zabývá hlavně Slováky a proto je pod policejním dozorem, když se vydá na cestu do Uher.

Jménem všech tří Vás prosím, velevážený pane, abyste svůj článek o útisku Slováků napsal norský.

Jestliže uveřejníte svůj článek v norských novinách, prosím activě o zaslání jednoho exempláře.

Kdybyste byl tak laskav a poslal mi svůj článek v rukopise, poslal bych jej svému příteli, Dr. phil. Arnoštu Krausovi, universitnímu profesoru v Praze a redaktoru „České

revue". Mluví velmi dobře dánsky, rozumí též dokonale norsky a pořídí pečlivý překlad do němčiny i do češtiny.

Nakonec k Vám mám upřímnou prosbu: jestliže uznáte za dobré uveřejnit můj dopis, abyste nevynechával to, co se týká Vás osobně, neboť to nejsou poklony, nýbrž nejhlubší výraz našeho obdivu pro velkého básníka a kulturního bojovníka Bjørnstjerne Bjørnsona.

Příjmete, vysoce vážený pane, ujištění o naší nejrůznější vděčnosti a naší nejhlubší úctě.

Dr. Edvard Lederer."

Bjørnson, jak již víme, měl dalekosáhlejší plány a svůj útok zaměřil na frontu mnohem širší, než mu mohly poskytnout norské noviny. Na korespondenčním lístku z 16. srpna 1907 oznamuje, že dopis vyjde ve třech evropských časopisech: v *Courrier Européen* (Paříž), *März* (Mnichov), *Lo Spettatore* (Řím).⁴⁵ Dále píše, že chystá „překvapení, které způsobí více než všechno ostatní. Nechci je zde ani naznačit.“

O deset dní později sděluje Bjørnson v dalším korespondenčním lístku (26. 8. 1907), že odeslal do jmenovaných tří časopisů článek *Mír a přátelé míru*. Vyšel v září v 18. čísle časopisu *März*,⁴⁶ jak oznamuje Bjørnson v dopise z 25. 9. 1907, kde současně protestuje proti způsobu, jakým *Courrier Européen* uveřejnil jen některé části článku ve výtahu.

Vedle boje za podmaněné národy, či lépe řečeno současně s ním byla na sklonku života práce v mírovém hnutí ve středu Bjørnsonova zájmu. Oba problémy totiž viděl v těsné a neditelné souvislosti. Ve svém článku vyjádřil zásady pro mírovou práci mezi národy:

„Práce pro mír musí začít tím, že potíráme ne tak válku jako spíše válečnou morálku.

A tím musí každý přítel míru začít ve své vlastní otčině. Zde si může vysloužit ostruhu a čest účastnit se mezinárodního mírového shromáždění a být tam slyšen.“

Jako příklad falešného chápání mírové práce uvádí Bjørnson Maďary a poměry v Uhrách. Tu již cítíme vliv informací, které uváděl Lederer.

„Maďari jsou nejčilejší, kde jde o mírovou práci. Vůbec jsou nejčilejší, kde jde o humanitu a právní povědomí. U sebe doma však potlačují tři miliony Slováků. Zakazují jim hovořit mlouvou jejich duše, vysmívají se jejich lásce k historickým památkám... Muž, který v hodnosti ministra tyto zlořády vede, je současně bojovníkem za křesťanství. Jmenuje se hrabě Apponyi a je na všech mezinárodních mírových konferencích hovornější než kdo jiný....

Potlačování slabšího národa mocnějším je nejosklivějším a nejsurovějším zbytkem starověkého barbarství.“

Cestu z válečného nebezpečí viděl Bjørnson ve sdrůžení národů:

„Velké svazky národů znamenají konec války. Prvním následkem by totiž bylo, že i jiné kmeny by se musely spojit. Tyto svazky by pak byly tak velké, že by nebylo možno odvážit se nějaké války; nebezpečí by bylo příliš obrovské. Ve skutečnosti by se pak civilizovaný svět skládal z jediného mírového svazku s rozhodčím pro všechny rozpory, které by se nedaly řešit jiným způsobem. ... Velké svazky národů jsou jediným záchranným prostředkem pro malé státy; bezpochyby také jediná cesta k světovému míru.

... Bratrství musíme vytvořit, aby národy mohly žít mezi sebou v míru. Rytířství mírové morálky na základě zákonnosti. K praktické obraně zásady: nečiň jiným, co sám nečeš, aby jiní činili tobě.“

Takto hluboce a vážně se díval Bjørnson na problém mírového hnutí. Tento článek měl připraven jako druhou část bitevního plánu po Ledererově dopisu. A pak mělo přijít „překvapení“, které oznamoval 16. srpna 1907. Ale v do-

pise z 16. září¹⁷ Bjørnson píše, že „překvapení bohužel nepříjde“. Vysvětluje, jak k této situaci došlo:

Ve dnech 9.—14. září 1907 se měl v Mnichově konat mezinárodní mírový kongres, do jehož čestného předsednictva byl pozván i Bjørnson. V čestném presidiu měl zasedat i hrabě Apponyi. Po zkušenostech, které získal zejména v poslední době, neviděl ovšem Bjørnson v takovém kongresu záruku svých zásad pro mírovou práci a odpověděl dopisem, který byl adresován prezidentovi kongresu, profesorovi Quidde:¹⁸

„Vysoce vážený pane,

považuji za velkou čest být pozván do tak vznešeného shromáždění, zejména když pozvání přichází od Vás.

To však mi nemůže zabránit, abych proti členům mírového kongresu neadresoval tak silný útok, že nemůže být silnějšího. Ti pánové, kteří tam vystupují jako míroví apoštolové, utlačují a trýzní doma podmaněné národy nebo nečinně přihlížejí, když jiní tak činí. Jestliže nechtějí ze vsí síly potlačit válečnou morálku, je boj proti válce marný. A nechtějí-li začít sami u sebe, nýbrž snad by chtěli najít mučedníky pro ideu, pak není třeba, aby se na mezinárodních shromážděních dávali oslavovat jako míroví apoštolové.

Kdyby se na kongresu objevil jako volený představitel svého národa hrabě Albert Apponyi, který je nyní v Uhrách ministrem vyučování a jako takový je ohavným potlačovatelem Slovanů, a i já byl přítomen, nasadil bych všechno a neustal bych, dokud by neopustil sál.“

Tento útok přímo na kongresu ve spojení s útoky na Apponyiho v článku *Mír a přátelé míru* měl být „překvapením“. Profesor Quidde se neodvážil dopis přečíst. Dopis však byl nedopatřením uveřejněn spolu s ostatními slavnostními přípisy a pozdravnými telegramy a dostal se do světového tisku. Kongres byl nucen manévrovat a nakonec dal Appoyimu ještě zadostučinění. Taková tedy byla tvář oficiálního mírového hnutí a „mírového pokrytectví“, na které Bjørnson upozorňoval již v minulých letech.

Bjørnsonův dopis byl uveřejněn ve večerním vydání *Neue Freie Presse* 14. září. Již 17. září se ozval v témže listě prezident správního soudu ve Vídni hrabě Friedrich Schönborn a zastával se Apponyiho nebo se snažil zlehčit Bjørnsonovy důvody. Poněkud ironicky se staví nad „rozpory“, které by „mezi přáteli míru a vzdělanými muži“ na kongresu měly zůstat stranou. V jádře tedy hrabě Schönborn schvaloval postup Apponyiho vůči Slovákům, nebo se aspoň tvářil, že o nespravedlnosti neví.

Bjørnson se dověděl o Schönbornově článku z norského tisku a zaslal redakci *Neue Freie Presse* odpověď, která byla otištěna 29. září:

„Velevážená redakce!

Bydlím příliš daleko, abych mohl vystupovat na válečném kolbišti v Budapešti nebo ve Vídni.

Oprava omylů hraběte Friedricha Schönborna proto přichází příliš pozdě. Uznávám to a prosím o prominutí.

Vést protinárodní válku doma v Uhrách — a to proti více než jednomu národu — a současně vystupovat ve mezinárodních mírových shromážděních a přednášet deklamace o míru, to je nepřipustné, to je humbug.

Pro tento humbug je hrabě Apponyi největším representantem, a proto jsem ho jmenoval, když šlo o předložení záležitosti před soudnou stolicí Evropy.

Není obranou pro hraběte Apponyiho, že má zásluhy o mezinárodní mírové hnutí. To jen zostrňuje obžalobu; tím ostřeji míří do nejhlubšího nitra jeho osobnosti. Jestliže to hrabě Schönborn nechápe, pak je také zbytečné diskutovat s ním o této záležitosti.

... Naším heslem musí být: Nečín jiným, co nechceš, aby jiní činili Tobě!

Bjørnstjerne Bjørnson.“

Všechny Bjørnsonovy projevy se setkávaly v evropském tisku s velkým ohlasem. Byly přetiskovány, komentovány, v nepřátelském táboře se ozývaly pobouřené hlasy, které se pokoušely snížit význam této velkorysé akce. Mezi přáteli, zejména na Slovensku a v Čechách, vyvolaly velké nadšení.

Hrabě Apponyi byl po uveřejnění Bjørnsonova dopisu mírovému kongresu dotazován na své mínění; uveřejnil je Pester Lloyd.¹⁹

„Bjørnson je zajisté velký básník, avšak to mu nebrání, aby nehovořil o věcech, které nezná nebo jimž nerozumí. Tím se sám zbavuje práva, abychom ho brali vážně v podobném případě. Sveden lživými informacemi, vyjadřuje se velmi lehkovážně o poměrech, jejichž skutečná podstata je mu zcela neznámá. A to zbavuje jeho útok posledního zbytku závažnosti a významu.“

Když ani po tomto povýšeném výroku Bjørnson nezmlkl a znovu Apponyiho napadl v odpovědi hraběti Schönbornovi, prohlásil Apponyi v interview ve vládním listě Budapesti Hirlap:²⁰

„Na Bjørnsonovy útoky nepovažuji za nutné odpovídat. Nemohu však také odpovědět, neboť Bjørnson mne nejen obviňuje, ale zavaluje mne urážkami, aniž přináší jen stín důkazů či skutečností, které jsou podkladem pro jeho osočování. Jeho celé chování — a to říkám s hlubokým politováním — postrádá do té míry veškeré morální vážnosti, že je nemožno zabývat se jím *in merito*. Říkám to s politováním, protože již dávno ctím jeho genia a nepříjemně se mne dotýká, že vidím tohoto genia v takové roli. Ten kdo zná skutečné poměry, kdo zná mne, bude se jen usmívat nad tím obviňováním, že utlačuji nějaký národ či jen nějakou lidskou bytost. Avšak před evropskou soudnou stolicí, před kterou mne chce Bjørnson postavit, před soudnou stolicí svobodomilovných lidí, zapálených pro velké ideály lidství, se vždy budu moci objevit s hlavou vztyčenou. Neboť žiji v jistotě, že jsem jediným činem neustoupil od těchto vznešených ideálů; a také v jistotě, že Bjørnson mi snad bude závidět — půjde-li do sebe — že jsem nikdy lehkovážně neobvinil svého bližního.“

Neue Freie Presse přinesla prohlášení Apponyiho 2. října; brzy nato se zpráva objevila i v norském tisku. Bjørnson pak zaslal svou pádnou odpověď do Neue Freie Presse a norského Morgenbladet:²¹

„S hlavou vztyčenou.“

Hrabě Apponyi mi odpověděl „s hlavou vztyčenou“. Ujišťuje mne, že až se přišťe dostaví do mezinárodního mírového shromáždění, mohu být jist, že se tak stane „s hlavou vztyčenou“.

Kdo o tom pochybuje? Kdy se nějaký utlačovatel národů ukazoval jinak?

Nedávno jsme viděli v uherském sněmu, když slovenští representanti byli týráni a vyhozeni, že vystoupil hrabě Apponyi, aby vyhlásil, co se má ještě podniknout k dalšímu útuku tohoto národa. Byl schválen školský zákon, jaký nikdy dříve nebyl znám; neboť jeho nejdůležitější ustanovení jsou z gummy! Je možno je natahovat tak, že všechny národnosti se tu zadusí. Zbavit děti jejich mateřštiny je přece totéž jako odtrhnout hladové děti od prsou jejich matky. Právě tak poručí v tomto zákoně hrabě Apponyi s hlavou vztyčenou. V náruči tohoto zákona je možno Němce, Rumuny, Charváty, Ukrajince, Slováky ponenáhlu zpracovat podle maďarského ducha a vůle, protože tento duch a tato vůle jsou na světě nejstarší, nejurozenější, nejkulturnější, a mohou nejlépe vést národy k vyšinám světa!

Za vlády tohoto zákona budou emigranti ještě ve větším množství než dříve po tisících cpáni do dobytých vagonů se svými balíky a hadry. Tu bude hrabě Apponyi stát uprostřed mezi nimi s hlavou vztyčenou. To jim snad dodá útěchy! V slzavé chvíli rozloučení to dodá útěchy odjíždějícím i těm, kteří zůstávají doma.

Co záleží na tom, že děti, které tu zbyly, se nemohou naučit maďarsky, protože je to těžká řeč a výsledkem je, že se nikomu nenaučí a proto má Uhersko nejvíce analfabetů v Evropě? Hle, hrabě Apponyi stojí mezi nimi s hlavou vztyčenou! Prázdné kostely, prázdné proto, že se v nich káže maďarsky (maďarští biskupové z vysoké šlechty dosazují kněze!) — hrabě Apponyi je naplní sám, vždy s hlavou vztyčenou. Jestliže se slovenská národní musea zavírají a prostředky pro ně konfiskují (mezi nimi i císařův dar!), budeť

jisti, že na blízké výšině je vidět nového ochranného ducha Maďarů: hraběte Apponyiho, s hlavou vztyčenou.

K počtě tohoto ochranného ducha nyní shromažďují svědky a svědectví o utlačovaných národech v Uhrách. Nespěchá to, neboť všichni víme, že hrabě Apponyi na ně čeká s hlavou vztyčenou!

Bjørnstjerne Bjørnson.

Tu Bjørnson zasáhl do boje ostrými zbraněmi! Apponyi ještě reagoval několika větami, v nichž odůvodňoval ve vznešené póze obtížnost svého postavení: nechce vůči starému, bělovlasému básníkovi, kterého ctí a kterého si váží, použít takového tónu, jakého si zasloužil. „Bjørnson staví svoje útoky na zcela jednostranných údajích a polemizovat s ním za takových okolností by přece bylo zcela nemožné. Opakuji však, že se ještě ujmu slova v této záležitosti, jakmile mi to můj čas dovolí.“²²

Slova se již neujal, ale činy promluvil za něho. Za několik dní nato (27. října 1907) došlo ke krveprolití v Černové u Ružomberku: maďarští četníci střelili do shromážděných Slováků. Výsledkem této krvavé neděle bylo 12 mrtvých a mnoho raněných. Bolest a pobouření se ozývalo ze slovenských a českých novin. Ale i v celé Evropě přinášely časopisy podrobné zprávy a viděly v události potvrzení Bjørnsonových obvinění. Dokonce i maďarská strana musela uznat, že Černová dokresluje útoky norského básníka proti uherské politice násilí a že maďarská obrana a vyvracení jeho informací tím padá. Oficiální uherská zpráva však zůstávala věrna vládní linii.

Ještě další rány dopadaly na Apponyiho a jeho spoluvíníky. V listopadu uveřejňuje Bjørnson článek *Největší maďarský průmysl*²³ (míní tím pomáďaršování podmaněných národností); zmiňuje se o něm v dopise Ledererovi z 19. října. Doba byla vhodná a Bjørnson jí dovedl využít. V úvodu poukazuje na mrtvé a raněné z Černové a na slib hraběte Apponyiho, že odpoví a dá vysvětlení k posledním událostem. Bjørnson se pak zabývá maďarisací, která je základním kamenem uherské politiky. Útočí velmi ostře, snad nejostřeji za celou kampaň. Jeho hlas rozmetává námitky nepřátel, útočí na jejich svědomí; „celá Evropa naslouchala a dovídala se, že existuje slovenská otázka“²⁴. Český i slovenský tisk přináší podrobné zprávy a vyjadřuje velkému Norovi hlubokou vděčnost. Odpovědi z maďarské strany jsou dva články v Neue Freie Presse 17. a 18. listopadu, které se snaží vyvrátit nebo aspoň oslabit účinek mohutného Bjørnsonova výpadu. Ve druhém z nich však se přece jen přiznává: „Pisatelé článku, či lépe řečeno jeho informátorům, přišlo »krveprolití v Černové« jako na zavolanou...“²⁵

Brzy přichází Bjørnson s dalšími údery. V prosinci vychází v časopisu März obsáhlý výpočet případů zvěle a nespravedlností uherské justice pod názvem *Was die Slowaken leiden müssen*.²⁶ Bjørnson tu předkládá čtenářům dopis, který obdržel, a připisuje jen krátký úvod. Dopis je na konci podepsán X X, pochází však zřejmě opět od Lederera. V témže časopise v prosinci nacházíme ještě vylíčení černovských událostí.

V druhém ročníku (1908) časopisu März se Bjørnson ještě čtyřikrát vrátil k uherským a slovenským problémům.²⁷ V článku *Die Zukunft* řeší problém národní a jazykové autonomie. Poukazuje zejména na Slovany a panslovenské snahy, ale i na ostatní národnostní menšiny v Uhrách, které se jednoho dne od Uher odtrhnou, jestliže se jim nedostane právní a jazykové svobody. V článcích *Die magyarische Herrschaft* a *Magyarische Barbarei* pojednává Bjørnson o volebním systému, o školství, svobodě shromažďovací a justici. Upozorňuje parlament rakouských národů na poměry v Uhrách a žádá, aby

se Němcům, Slovanům a Rumunům v Uhrách dostalo svobody. V témže časopise odpovídá 15. dubna 1908 na dopisy z Uher: *Vier Briefe und die Antwort*.

Hloubku Bjørnsonova mrazního rozhořčení můžeme posoudit podle toho, že necítil nenávisti vůči Maďarům jako národu. V dopise Dušanovi Makovickému píše:²⁸ „Miluji Maďary a obdivuji se jim, ale ne tam, kde činí krivdu.“

Ohlas a dosah Bjørnsonovy akce ve prospěch Slováků byl obrovský. Evropská i světová veřejnost se dověděla, za jakých poměrů strádali Slováci v Uhrách. Utláčovatelé byli přinuceni vystoupit a pokusit se o ospravedlnění před očima veřejnosti — často ovšem jen podepřeli vznesená obvinění. A vděčnost Slováků a Čechů byla tak veliká, že Bjørnson nepoznal větší. Zašli bychom příliš daleko, kdybychom citovali všechny hlasy našich časopisů jen z druhé poloviny roku 1907. Ze všech koutů světa, kde žili naši krajané, přicházely projevy radosti a děků. Dojímavý je pohled na řadu děkovných dopisů a adres s podpisovými archy, které jsou shromážděny v Bjørnsonově bývalém sídle a nyníjším památníku Aulestadu v norském Gausdal.

Z památek v Aulestadu vidíme, že Bjørnsonovi děkují nejen Slováci z Uher, ale i ze Severní Ameriky (z Clevelandu), Slováci a s nimi příslušníci jiných národností z Jižní Ameriky (Rosario, Calchaqué), slovenský literární spolek Národ z Vídně, Společnost národopisného musea československého z Prahy, tisíce českých a slovenských studentů z roku 1907, představitelé českých spisovatelů, novinářů, politiků, vědců, zástupci českého Sokolstva, českých žen, Československé jednoty.

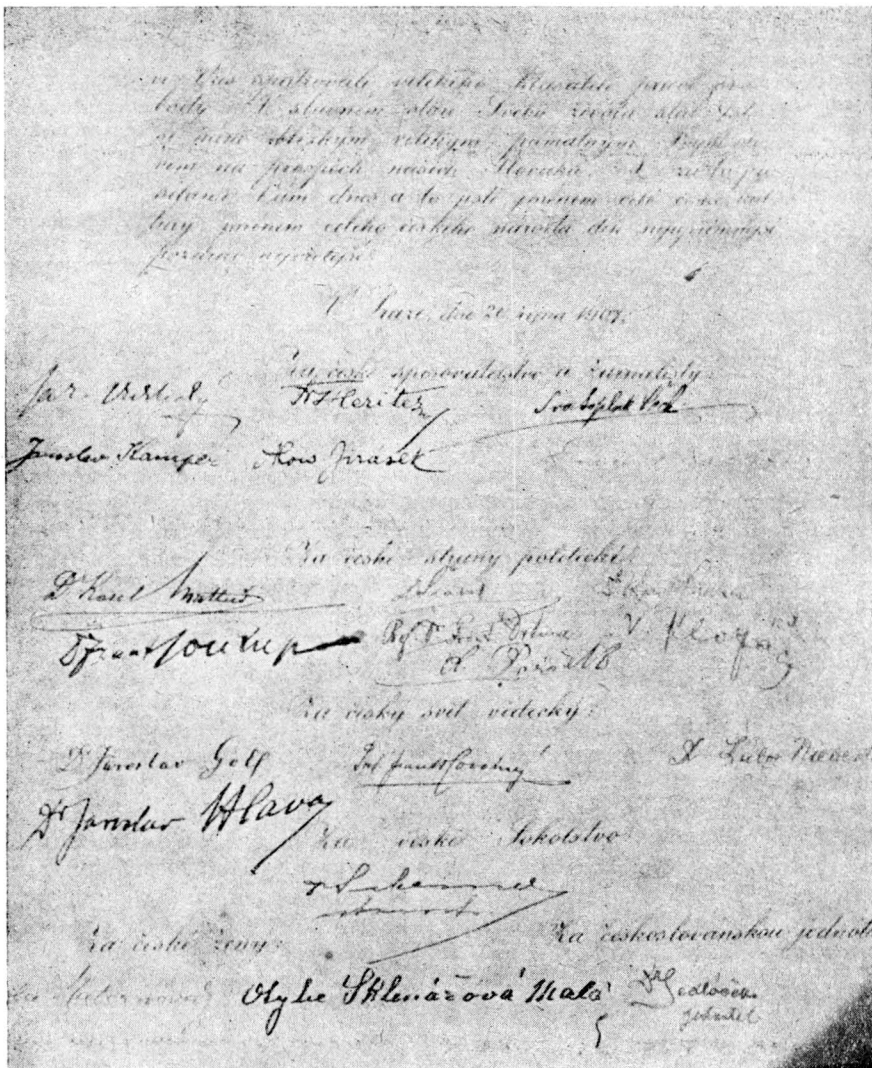
Z tisku citujeme pro stručnost jenom hlas slovenského básníka Svetozára Hurbana Vajanského. Tento autor reagoval citlivě na příkoří, jemuž byl vydán jeho národ. Již roku 1900, tedy sedm let před Bjørnsonovým vystoupením, psal:²⁹ „Ani nie je ešte vytvorené, že tu alebo tam povstane muž, ktorý potrasie zlenivelou diplomaciou, ktorá si myslí, že nótami riadi osudy sveta a národov. A čas je! Lebo jesli zhorknu srdcia národov, zúfajúc nad dobrou vôľou veľkých a mocných, razom skrsne taká vis major, proti ktorej všetká diplomacia je márne vanutie večerného vetra.“ Jaké bylo asi překvapení básníkovy, když se dožil naplnění svého básnického snu! S nadšením psal roku 1907:³⁰ „Veľký norvéžsky básnik a umelec Bjørnstjerne Bjørnson v svätom hneve hodil hromovú strelu na hlavu nejškreklavejšieho šovéna, grófa Apponyiho... Dobre začiahol, dobrý cieľ si vybral norvéžsky hrom.“

Když Vajanský hodnotí úkoly umělců a spisovatelů ve světovém pokroku, říká:³¹ „A veď je všesvetový, všečlovečenský zákon, že k najväčším, najsvätejším, »sub specie aeternitatis« postaveným pravdám pozdvihujú sa nie diplomati, nie politici, služobníci dňa a okamihu, ale Homéri, Dantovia, Goethovia, Puškini, Kollárovci a Bjørnsoni.“

Představitelé českého veřejného života poslali Bjørnsonovi v říjnu 1907 tento děkovný příspěvek v českém a francouzském znění:

Drahý mistře!

Syn svobodného a svobodu milujícího národa, pronesl Jste nedávno před celou Evropou bezohlednou obžalobu krivd, jichž se dopouští maďarská národní politika na uherských Slovácích, kteří jsou s námi Čechy jedna krev, a jejichž každé příkoří cítíme na vlastním národě. Vaše slova, přísna a spravedlivá, zbrucovala pozornost evropskou: posvěcena Vaším světovým významem, slavným zvukem Vašeho jména, velikostí a ryzostí Vaší životní práce, zalehla slova ta v sluch přátel i nepřátel, blízkých i vzdálených.

Zástupci českého spisovatelstva, českých ústavů kulturních, české politiky a českého veřejného života vůbec přicházejí k Vám, drahý pane, za to poděkovat co nejsrdčněji. Přejí bychom si, aby radostný ohlas tohoto našeho projevu mohl zazníti celou evropskou veřejností tak zvučně a určitě, jako zazněla slova Vaše; přáli bychom si, aby všichni kulturní lidé dneška cítili, že možno si stisknout bratrsky ruce, za svobodu člověka i národů bojující, přes celé propasti jazykových a politických vzdáleností, a všichni nepřátelé pokroku a svobody aby poznali, že ještě výše nad jejich mocí bdí veliká myšlenka všech těch, kdož chtějí všem lidem stejná práva a všem národům celou svéprávnost.

Nelze mluvit o svobodomyšlnosti, kde nedovoluje se jinému národu vyžítí se kulturně, jazykově a hospodářsky; nemožno hlásiti světový mír, kde trpí se a podporuje porobení kmenů slabších a silnějšími pokořených. Není národa, jenž by neměl práva na vlastní svéprávnost kulturní, byť i byl dnes ještě ujařmen, a není v politice většího hříchu nad

ten, jímž se běře slabším národům možnost tohoto vývoje, ať potlačováním škol a jazyka, ať upíráním práva na stejnou účast v životě veřejném, ať — což jest nejhanebnější — násilným odnárodňováním.

My Čechové, bojovavší před pěti sty lety za volnost přesvědčení náboženského, kterýžto boj odpykali jsme na konec krvavě ztrátou své národnosti vůbec, věříme dnes svorně ve svrchované právo svobody a svéprávnosti národní a milujeme každého, kdo za to krásné, svrchované lidské heslo dovede bojovati s námi. My čeští spisovatelé ctili a milovali jsme Vás ode dávna, drahý *Bjørnstjerne Bjørnson*, jakožto velikého básníka; my čeští politikové a mluvčí českého života kulturního vždy jsme ve Vás spatřovali velikého hlasatele pravé svobody. V slavném stáří Svého života stal Jste se nám blízkým velikým, památným. Svým slovem na prospěch našich Slováků. A za to posíláme Vám dnes a to jistě jménem celé české kultury, jménem celého českého národa dík nejpříjemnější, pozdrav nejvšelejší. V Praze dne 20. října 1907.

Následují podpisy spisovatelů, politiků, vědeckých pracovníků a zástupců veřejného života. Ze spisovatelů jsou podepsáni mezi jinými Jar. Vrchlický, Fr. Herites, Svatopluk Čech, Alois Jirásek.

„Nejvděčnější ze všech byli vždy Češi a Slováci, říkával můj otec,“ sdělila mi v srpnu 1957 básníkova dcera, paní Dagny Bjørnson Sautreau, která přijela z Paříže na bjørnsonovské oslavy v západonorském městě Molde. Bjørnson také dovedl tuto vděčnost ocenit. V rozhovoru s novinářem prohlásil o svém boji za Slováky:³² „V tomto boji ztrácím mnoho času a já musím svůj čas zasvětit literární práci, protože žiji ze svého pera. Ale nenařikám si, přináší mi to jen radost. Mohu Vám povědět, že jsem ještě nikdy nedostal tolik díků. A díky také něco znamenají.“ Podobné svědectví přináší i Ed. Lederer ve zprávě o své návštěvě u Bjørnsona v Římě v roce 1908.³³

Boj za Slováky byl poslední velkou Bjørnsonovou akcí, která dosáhla světového ohlasu. Je nutno si uvědomit, že roku 1907 bylo norskému básníkovi 75 let a že již o rok dříve si stěžoval na ochabování sil a nedostatek energie.³⁴ Teprve potom můžeme po zásluze hodnotit jeho neúnavnost a neústupnou vytrvalost.

Poslední léta Bjørnsonova života jsou ještě zčásti vyplněna prací (veselohra *Když nová rýva kvete*, drobnější skladby), ale hlavně tělesným utrpením, které básníka upoutává na lůžko. Bjørnson se vydává na léčení do Francie, ale umírá v Paříži 26. dubna 1910. Vděčnost a smutek celých národů doprovází Bjørnsona na poslední cestě do vlasti. Tehdy vystihuje *Čas* citění našeho lidu a píše:

„Zemřel jeden z posledních bohatýrů-buditelů Evropy, grandseigneur, jehož jméno s úctou vyslovovali na obou polokoulích. Ale my cítíme ztrátu dvojnásob holestně. Nezemřel jen velký umělec světový, neskončil jen mluvčí vzdáleného národa severského — nám jest při této zprávě, jako bychom ztráceli někoho ze svých. Jsme tak málo zvyklí, aby našim bolestem kdo ve světě otevřel své srdce. Bjørnson to učinil jako nikdo druhý, my jsme jej za to přijali mezi nejdražší jména svá.“

Padesát let, která uplynula od mužného zásahu norského básníka do osudu slovenského národa, nikterak neubrala na závažnosti Bjørnsonovu činu a myšlenkám, které tehdy vyslovil. Časový odstup pomáhá ocenit trvalé, živé hodnoty. A otázka svobody národů a otázka míru je i d n e s živá.

P o z n á m k y

¹ O Bjørnsonovi a Slováciích mají dosti obsáhlu monografii Norové: Trygve Tonstad, *Bjørnstjerne Bjørnson og slovakene*, Oslo 1938, 236 stran. Vydal ji po předčasné smrti mladého literárního historika magistra Tonstada znalec slovaných jazyků magister Olav Rytter a v tragických dnech naší republiky v říjnu 1938 ji doprovodil lidsky vřelým doslovem o práci mladého vědce v Československu a o bouři, která postihla naši zemi. Kniha se opírá o studium dokumentů a časopisů v Československu v letech 1934—1932 i listinného archivního materiálu v Norsku. Pokud nebylo možno získat studijní pomůcky přímo, opíral jsem se o údaje Tonstadovy. Jeho práce je záslužná, přesto však musíme konstatovat, že je nutno její údaje kriticky vážit a některé opravit. Ale i s těmito výhradami plně oceňujeme knihu, kterou již Tonstad nestačil definitivně upravit a která byla s drobnými úpravami vydána z autorovy pozůstalosti. Bjørnsonovo vystoupení proti Apponyimu líčí u nás Ed. Lederer ve francouzsky psané publikaci *Bjørnson et Apponyi*, Prague 1924, určené hlavně pro informaci ciziny. I k této publikaci je třeba přistupovat kriticky. Vzpomínky na písemný i osobní styk s Bjørnsonem zachytil Lederer v několika článcích, které později vydal knižně: *Leda* (Dr. Ed. Lederer), *Bjørnstjerne Bjørnson*, Kr. Vihohrady 1940.

² Georg Brandes. *Moderne Geister*, Frankfurt a. M. 1901, str. 423.

³ G. Brandes, op. cit. str. 424.

⁴ Francis Bull, *Bjørnstjerne Bjørnson*, saertryk av Norsk biografisk leksikon, Kristiania 1923, str. 24 n.

⁵ Dopis H. P. Hanssenovi z Říma 24. 3. 1898, Bj. Bjørnsons brevvexling med danske 1875—1910, vyd. 1953, II. díl, str. 278.

⁶ Tamže, II. díl, str. 270 n.

⁷ V Politiken (Kodaň) a Verdens Gang (Kristiania) 28. 5. 1898.

⁸ Dopis Jensu Nørregaardovi 26. 6. 1898 z Bavorska.

⁹ Francis Bull na str. XCVII úvodu k Bjørnsonovým dopisům — viz pozn. 4.

¹⁰ Trygve Tonstad, *Bjørnstjerne Bjørnson og slovakene*, Oslo 1938, str. 32.

¹¹ Článek *Die Magyaren als Unterdrücker* v časopise März, I. roč., 1907, sv. 4, str. 107—111.

¹² Plné znění Bjørnsonových dopisů a korespondenčních listků je na str. 000 tohoto sborníku.

¹³ Molde — město a přístav v západním Norsku, kraj Romsdal, kde chodil Bjørnson do školy.

Alexander Kielland (1849—1906), spisovatel, Bjørnsonův přítel, byl krajským hejtmanem v Molde.

¹⁴ Radko Kejzlar, *Zwei unbekannte Briefe von Bjørnson*, ČMF XXXIX, Philologica IX (1957), 1, str. 7 n.

¹⁵ Tonstad, str. 64.

¹⁶ *Le Courrier Européen*, pařížský týdeník pro politické a sociální otázky, který věnoval zvláštní pozornost problémům drobných utlačovaných národů. Bjørnson byl členem reditelství. Mnichovský čtrnáctideník *März* měl v Evropě velký ohlas. Zabýval se hlavně kulturními otázkami a měl spolupracovníky mezi nejpřednějšími osobnostmi evropské literatury a vědy. Vydavatelem byl Bjørnsonův zeť Albert Langen, v redakci působil i Hermann Hesse a Ludwig Thoma.

Lo Spettatore vydával v Římě hrabě Borghese, přítel Bjørnsonův.

¹⁷ März I, 1907, sv. 3, str. 436—441.

¹⁸ Bjørnson sám uvedl na dopisu datum 16. 8. 1907, Lederer, kterému byl dopis adresován, uvádí dokonce datum 19. srpna' (Ed. Lederer, Bjørnson et Apponyi, 1924, str. 13). Dopis však byl psán 16. září 1907, viz str. 138 tohoto sborníku.

¹⁹ Neue Freie Presse, večerní vydání 14. 9. 1907.

²⁰ Podle Tonstada, str. 117.

²¹ Přetiskly noviny Neue Freie Presse 2. října 1907, Tonstad uvádí chybně 2. 11.

²² Neue Freie Presse 20. října 1907.

²³ V budapeštském listě Magyar Hirlap, podle Tonstada str. 120.

²⁴ Neue Freie Presse 15. 11. 1907.

²⁵ Francis Bull, op. cit. (pozn. 3), str. 67 n.

²⁶ Dr Adolf Lax, *Ungarn und das Ausland*, v Neue Freie Presse 18. 11. 1907.

²⁷ März I, 1907, sv. 4, str. 407—412.

²⁸ März II, 1908, sv. 1; *Die Zukunft*, str. 110—113, *Die magyarische Herrschaft*,

str. 465—468, *Magyarische Barbarei*, str. 562—563. März II, 1908, sv. 2: *Vier Briefe und die Antwort*, str. 129—132.

²⁸ Dopis z Ríma 15. 12. 1904, Tonstad str. 67 n.

²⁹ Andrej Mráz, *Zo slovenskej literárnej minulosti*, Bratislava 1953, str. 305.

³⁰ Andrej Mráz, op. cit. str. 308.

³¹ Andrej Mráz, op. cit. str. 304.

³² Tonstad str. 203 n.

³³ Leda (Dr Ed. Lederer), *Bjørnstjerne Bjørnson*, Kr. Vinohrady 1910, str. 71.

³⁴ V básni *Poslední bolest* z roku 1906.

БЬЁРНСОН И СЛОВАКИ

Борьба за свободу человека и всех народов, за социальную справедливость, за мир является самой важной областью деятельности Бьёрнстjerne Бьёрнсона (1832—1910), крупнейшего наряду с Ибсеном писателя норвежской литературной классики. Особённое значение имеет интерес Бьёрнсона к угнетённым малым народам, в том числе и к словакам в защиту, которых выступил в 1907 г.

Доктор Э. Ледерер, юрист из города Йиндржихув Градец, обратил внимание Бьёрнсона на страдания словацкого народа в Венгрии. Бьёрнсон же обрушился на представителя венгерского государства, автора жестокого школьного закона, графа Аппони, на конгрессе в защиту мира в Мюнхене, и в последствии также на страницах европейской печати, обличая внутреннюю политику Венгрии, подавляющую невенгерские национальности. Он беспощадно разоблачал „фальшивых апостолов мира“, провозглашающих мир на международных конгрессах в защиту мира, и одновременно угнетающих порабощённые народы в своих многонациональных государствах. Министр народного просвещения граф Аппони стремился смягчить обвинения возведённые Бьёрнсоном и опровергнуть его утверждения, но Бьёрнсон приводил всё новые факты для доказательства, и выставил его, таким образом, на жесточайший суд европейской общественности. Кампания на страницах газет встретила с большим откликом, и привлекла к нечеловеческому положению словаков в Венгрии внимание всей Европы. Словацкие и чешские журналы выражали свою благодарность норвежскому поэту за его отважное выступление в пользу и защиту малого средне-европейского народа, которому грозила национальная гибель. В настоящей статье приводится высказывание словацкого поэта Светозара Гурбана Ваянского, и цитируется письмо чешских писателей и представителей чешской общественной жизни.

О чрезвычайной благодарности обоих народов свидетельствуют литературные памятники, хранимые в Аулестаде в Норвегии, в бывшей усадьбе Бьёрнсона. Сам Бьёрнсон бывало говорил, что „самыми благодарными всегда остались чехи и словаки“, как автору настоящей статьи сообщила в августе 1957 года дочь поэта г-жа Дагны Бьёрнсон Сотро (Dagny Björnson Sautreau).

Перевод: Власта Влашинова

BJÖRNSON UND DIE SLOWAKEN

„Einen wichtigen Teil der Tätigkeit Bjørnstjerne Bjørnsons (1832—1910), der neben Ibsen zu den bekanntesten Schriftstellern der klassischen Literatur Norwegens gehört, bildet der Kampf des großen Norwegers für die Freiheit sowohl einzelner Personen als auch ganzer Nationen, für die soziale Gerechtigkeit, für den Frieden. Besonders hervorzuheben ist Bjørnsons Interesse an kleinen unterdrückten Völkern und sein Eintreten zugunsten der Slowaken.“

Im Jahre 1907 machte der Neuhauser (Jindřichův Hradec) Jurist Dr Edvard Lederer den norwegischen Dichter auf die Leiden des slowakischen Volkes in Ungarn aufmerksam, Björnson ging dann anlässlich des Münchener Friedenskongresses in führenden europäischen Zeitungen zum Angriff über gegen den Repräsentanten des ungarischen Staates, Graf Apponyi, den Urheber eines grausamen Schulgesetzes. Im Laufe dieses Kampfes stellte er die widerrechtlichen und unmenschlichen Methoden an den Pranger, die gegen die in Ungarn gequälten und darbenenden Minderheiten gerichtet waren. Einen scharfen Angriff richtete Björnson gegen die „falschen Friedensapostel“, die auf internationalen Kongressen

Friedensgrundsätze verkündeten, daheim jedoch bestrebt waren, andere kleine Völker ihrer Muttersprache zu berauben. Der Unterrichtsminister Graf Apponyi versuchte Bjørnsons Angriffe zu dämpfen und seine heftigen Beschuldigungen zu widerlegen, wurde jedoch wiederholt überführt und vor das Tribunal der öffentlichen Meinung Europas gestellt. Bjørnsons Zeitungskampagne fand einen großen Widerhall und lenkte die Aufmerksamkeit von ganz Europa auf die unerträglichen Verhältnisse in der Slowakei. Slowakische und tschechische Zeitschriften brachten die Dankbarkeit beider Völker zum Ausdruck für den rühmlichen Kampf des norwegischen Dichters im Interesse eines kleinen mitteleuropäischen Volkes, dessen nationale Existenz gefährdet war. Der vorliegende Beitrag bringt auch die Stimme des slowakischen Dichters Svetozár Hurban Vajanský und eine Danksagungsadresse der tschechischen Schriftsteller, Wissenschaftler und Vertreter des tschechischen öffentlichen Lebens.

Die tiefe Dankbarkeit des slowakischen und tschechischen Volkes wird auch durch Erinnerungsgegenstände, Dankbriefe und Dankadressen bezeugt, die auf Bjørnsons ehemaligem Gute *Aulestad* in Norwegen aufbewahrt sind. Bjørnson selbst äußerte sich bei verschiedenen Gelegenheiten dahin, daß ihm gegenüber „von allen Nationen die Tschechen und die Slowaken stets die größte Dankbarkeit bewiesen haben“; dies wurde dem Verfasser des Artikels von Frau Dagny Bjørnson Sautreau, der Tochter des Dichters, während der Bjørnsonfeiern im August 1957 in der westnorwegischen Stadt Molde mitgeteilt.

J. M.